

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 25.—

VIDEM, 16.-30. SEPTEMBRA 1953.

Leto IV. — Štev. 73

REDNISTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm - Udine

Naročnina: letna 500.— lir, 6 mesečna 300.— lir.

Še vedno potujčevalnice

Na pragu novega šolskega leta pomislimo s skrbjo na tiste učence, ki bodo tokrat prvič stopili v šolo. To so komaj šestletni otroci, majhna in nedozna jeziku, ki se bodo morala truditi, da se naučijo pisati in čitati v nekem tujem jeziku, ki jim je bil doslej neznani in bodo morali poslušati lekcije učiteljev ki ne poznajo njihovega materinskega jezika.

V duhu jih gledamo pred seboj. Zbrani v šolski učilnici se razgledujejo okrog sebe, začuden, v strahu in v zadregi. Ne bo šlo tudi brez joka. V prvih dneh se bodo nekateri upirali, da bi hodili v šolo in mnoge matere bodo morale s silo peljati svoje otroke v šolo. Morajo storiti tako. Saj je zakon, ki tako veleva.

Če otrok ne bo redno obiskoval šolo, bo treba plačati globo, to pa bi bilo še slabše.

To je dejstvo, ki se ponavlja vsako jesen že nad 80 let. Dve celi generaciji sta prestopili v Beneški Sloveniji prvič šolski prag v takih razmerah.

Dokler je vladal v Italiji fašizem, niso bili samo beneški Slovenci prisiljeni, da so obiskovali izključno italijanske šole. Tudi rojaki iz Slovenskega Primorja, Francoski iz Val d'Aoste in Nemci iz Južnega Tirola so bili deležni iste usode. Toda danes, ko je bil fašizem poražen in strl, moramo še vedno gledati take krvice pri nas, čeprav je nova italijanska demokracija priznala Francozom in Nemcem pravico do pouka v njihovem materinskem jeziku.

Posedice takega postopka pri nas so očividne. Beneški Slovenci so zaradi tega tisti del slovenskega naroda, ki je kulturno najbolj zaostal.

Tudi sedanji italijanski režim, kot vse vlade v preteklosti, ima edini cilj, da bi poitaljančil naše ljudstvo, čeprav v tej svoji nameri ni uspel v nad 80 letih, to je v dobi, ki gre od leta 1866 pa do danes. Morda je današnja italijanska vlast še bolj v skrbih kot prejšnje, kako bi pospešila ta raznarodovalni proces. Dokaz temu so otroški vrtci in jasli, ki rastejo kot gole po vseh beneških vseh in ki so jih zgradili celo vrsto, zlasti v zadnjih dveh letih. Drastični in nekulturni ukrepi, ki jih podzemajo v šolah nekateri učitelji, kateri zahtevajo od otrok plačilo posebne kazni za vsako besedo izgovorjeno v materinskem jeziku, so tudi temu dokaz.

To pa še ni vse. Tudi v cerkvi, kjer so se otroci pri učenju verouauka učili čitati in pisati v svojem jeziku, je prepovedana raba slovenščine. Na tem področju postopajo z nami slabše kot z afriškimi črnimi.

Več kot enkrat smo protestirali proti takemu ravnanju. Italijanske oblasti pa so bile vedno gluhe za naše zahteve in niso hoteli odpreti našemu ljudstvu šol v njegovem jeziku. Naše politične organizacije so intervenirale celo pri mednarodnih organizacijah, kot je n. pr. UNESCO in zahtevala, da se spoštuje pravica svobodnega kulturnega razvoja našega naroda. Vse pa je ostalo le mrtva črka. Italijanska vlast je ostala brezbržna celo pred jasnimi otočbami pri OZN v Ženevi, kjer so pred dvema mesecema razpravljali o človečanskih pravicah.

Mi pa zaupamo v bodočnost. Prej ali slej bo morala zmagati pravica tudi za naš narod. Soja s poukom v materinskini je osnova za obstoj in razvoj vsakega naroda. Mi Slovenci v videmski pokrajini zahtevamo, da se ne izpodkopava naš obstoj, ker ni nobenega zakona, ki bi dajal italijanski vlasti pravico, da nas raznaruji.

"Borite se še daije in šrite plamen upora po vsej Beneški Sloveniji, da bo svobodna, to je vaša naloga."

Marko Ređelonghi
narodni heroj Beneške Slovenije

(To so bile zadnje besede, ki jih je spregovoril ta narodni heroj, doma iz Zapotoka pri Podbonescu 5. maja 1944 ko je junaka padel v borbi proti nacifašističnemu okupatorju za svobodo naše zemlje.)

Podprimmo naš tisk

V borbi, ki jo vodi naše ljudstvo za obrambo svojih narodnosti in pravic in za izboljšanje svojih gospodarskih pogojev, je eden izmed najbolj važnih priporočkov naš tisk. Predvsem proti temu tisku je naperjena pri nas najhujša ofenziva naših nasprotnikov. Ta ofenziva gre v dve smeri: po eni strani skuša motiti furlansko javno mnenje in ga zavesti z najbolj nizkotnimi in prostakimi otočbami proti našemu nasrodu, hoteč s tem razbiti stoljetne prijateljske nasprotinik in če se je v zadnjem času kaj napravilo v Beneški Sloveniji za olajšanje vsakdanjih težav našega ljudstva, je to izključna zasluga neprestanega razkrivkanja, ki ga je vršil naš časopis preko svojih stolpcov. Drugače bi gotovo minilo še nadaljnjih 80 let, predno bi vladal kaj podvzela za gradnjo tistih cest in vodovodov, ki so jih dovršili v začnjih treh letih.

Ceprav imamo proti sebi bojevite nasprotnike, ki imajo na razpolago neomejena sredstva, je našemu časopisu doslej uspelo, da se je povsod uveljavil. Danes so ga prisiljeni čitati celo naš najhujši nasprotinik in če se je v zadnjem času kaj napravilo v Beneški Sloveniji za olajšanje vsakdanjih težav našega ljudstva, je to izključna zasluga neprestanega razkrivkanja, ki ga je vršil naš časopis preko svojih stolpcov. Drugače bi gotovo minilo še nadaljnjih 80 let, predno bi vladal kaj podvzela za gradnjo tistih cest in vodovodov, ki so jih dovršili v začnjih treh letih.

Poleg ekonomskih, pa je naš list do prinesel še druge in bolj važne koristi. Še pred nekaj leti je bilo v Beneški Sloveniji okrog 90 odstotkov ljudi, ki niso znali čitati v svojem jeziku. Danes pa jih je zelo malo, ki bi tega ne znali.

Proti poplavi takega strupenega tiska, proti nizkotnim spletкам sovražnikov našega ljudstva, imamo danes beneški Slovenci močno orožje: to orožje je »Matajur«.

To naše glasilo je nastalo med težkimi borbami narodno-ovsobodilne vojne in je postal danes steber v obrambi za na-

in mladina se je že začela zabavati s tem, da je prijela v roke svinčnik in začela pisati članke, novele in pravce, ki nam jih pošilja vsak dan za objavo v našem listu. Zato lahko upravičeno trdimo, da služi »Matajur« našemu ljudstvu tudi kot abecednik.

Pred nami so brez dvoma še težke žrtve, ki jih bomo morali doprinesti. Naši nasprotniki se poslužujejo vseh sredstev, da bi odvrnili naše ljudstvo od čitanja našega lista. Celo cerkvene oblasti se trudijo v tem pravcu. Dokaz za to je posebna izdaja tehnika »Vita cattolica« za beneške Slovence. To je glasilo videmske nadškofije pisarne, ki ga pošiljajo v velikih množinah v beneške vasi. Zato je potrebno, da vsi zavedni Slovenci pomagajo v tej borbi, da bo naš list postal vedno lepši in zanimivejši za svoje čitatelje.

Proti sovražnikom, proti raznarodovalnim spletкам tako malo krščanske vlaste v Rimu, bomo dvignili glas beneških Slovenij, da bo vedno močnejši in da ga bodo čuli po vseh naših vseh in po vsem svetu.

Naši padli borci za svobodo

S prihodnjimi številkami bomo v našem listu začeli z objavo življenjepisa in fotografij naših padlih borcev za svobodo. To bo poglavje o junaštvu naših ljudi. S tako objavo bomo skušali popraviti težko pomanjkljivost v našem do sedanjem delu. Hočemo prikazati v večjemer prispevek našega ljudstva v borbi

proti nacifašističnemu okupatorju, hočemo opozoriti javnost na naše junake, na junake Beneške Slovenije. S tem bomo pokazali našim takratnim in današnjim sovražnikom, kakšnega junaštva je zmožno naše ljudstvo. Spoznati pa jih moramo tudi mi sami, da bomo v novih borbah, ki nas čakajo za dosego naših narodnosti in pravic, bili vredni naših padlih borcev.

Zato prosimo vse svojce, prijatelje, znance in tovariše iz borbe, ki so jim znani podatki o padlih junakih za svobodo, da nam pošljete njihove fotografi, osebne podatke in njihov življenjepis. Vse skupaj pošljite na naslov: Redazione »Matajur«, via Mazzini 10 — Udine.

Pella in plebiscit

V nedeljo 13. t. m. je imel predsednik vlade on. Pella ob priliku proslave »obrambe Rima« iz leta 1943 na Kapitolu v Rimu govor, v katerem je predlagal naj bi se na vsem tržaškem ozemlju izvedel plebiscit pri katerem naj bi se prebivalci odločili da izbri med Italijo in Jugoslavijo. Plebiscit naj bi se izvedel po odstranitvi jugoslovanskih čet iz cone B. Glede tehnične izvedbe takega plebiscita je predlagal, naj bi bila sklicana v čim krajšem času posebna konferenca, ki bi se je udeležila ZDA, Anglija, Francija in obe zainteresirani državi, Jugoslavija in Italija.

Dejal je tudi, da velesle nimajo danes prej seboj neke osamljene in premagane Italije, ampak držaco, ki je z njimi povezana v atlantskem paktu in da rešitev tega problema predstavlja preizkusni kamen medsebojnega prijateljstva.

PRI NAS IN PO SVETU

PRIMANJKLJAJ ITALIJANSKE PLAČILNE BILANCE — Novi predsednik italijanske vlade Pella je med razpravo v senatu izjavil, da je primanjkljaj italijanske plačilne bilance v letu 1952 dosegel 530 milijenov dolarjev. Obračun za finančno leto 1952-53 je pokazal primanjkljaj 473 milijard lir. Primanjkljaj je bil za 45 milijard višji kakor je bil proračun.

ITALIJANSKO - BOLGARSKA TRGOVINSKA POGODBA — V Rimu so zaključili nov italijansko - bolgarski plačilni dogovor. Italija bo iz Bolgarije uvažala: pšenico, koruzo, ječmen, rž, sorgo, riž, svinco, krom, parjeno bukovino in tobak. Izvajala bo: tekstilne stroje, kable in jeklene vrv, kroglične ležaje, žeze za armirani beton, cevi, električne aparate za domačo uporabo, razne snovi za izdelavo električnih žarnic, umetna vlakna, bombažno in volneno predivo, kcnopeljne in lanene tkanine, barve, kemične proizvode, zdravila, strojila, esenčna olja, avtomobilske obrte, žveplo, limone, pomaranče in tobak.

DIPLOMATI ZDA V EVROPI — V Luxemburu se bodo v kratkem sestali ameriški veleposlaniki v SZ, Veliki Britaniji, Franciji, Italiji, Belgiji in Nizozemski, državni podstajniki za zunanje zadeve in visoki komisari v Zahodni Nemčiji, ameriški zastopniki v svetu Atlantskega pakta in v evropski skupnosti za premog in jeklo. Sestali se bodo tudi na Dunaju ameriški poslanik v Avstriji in diplomatski zastopniki v ČSR, Poljski in Rumuniji. Razgovori na diplomatskih sestankih se bodo nanašali na ameriško politiko v Zahodni Evropi

ZA ŽRTVE POTRESA NA GRŠKEM — Svetovna zdravstvena organizacija ZN je določila 25.000 dolarjev za načrt pomoči žrtvam potresa na Grškem.

POLOVICA PREBIVALCEV SVETA OBČUTI POMANJKANJE HRANE — Organizaciju za kmetijstvo in prehrano »FAO« je v svojem poročilu objavila, da polovica prebivalstva sveta občuti pomanjkanje hrane.

MEDNARODNI KONGRES V MILANU — Od 28. septembra do 3. oktobra se bo vršil v Milanu 4. mednarodni kongres za svilarstvo, katerega se bodo udeležili zastopniki iz 14 držav.

AMERIŠKI DELAVCI ZA ITALIJANSKE SIROTE — Zveza ameriških občutnih delavcev, ki je včlanjena v Kongres industrijskih organizacij, je nakazala 100 tisoč dolarjev »Italijanskim otroškim mestom« kot pomoč pri rehabilitiraju v drugi vojni osirotele mladine. To je že četrtni znesek, ki ga je nakazala navedena zveza v ta namen.

BREZPOSELNOST V AVSTRIJI — ZMANJSALA — V juniju se je število brezposelnih v Avstriji skrčilo za 13.600, ker so v tem času prišeli mnogi gradbeni del.

Šolstvo v Beneški Sloveniji

REZIJA

Za pospešitev turizma

Pretekli teden so postavili na nekatera križišča table, da kažejo v katero vas pelje cesta. To delo je bilo zelo potrebno, kajti kakor znano, je naša dolina turistični kraj in izletniki so bili vedno v zadregi kadar so prišli na kakšno križišče, ker niso vedeli po kateri cesti naj bi krenili, da bi prišli v namenjeni kraj. Te table bi pa morale biti seveda bolj popolne, da bi bili tuji zadovoljni, na primer na križišču »Tigo« bi bilo treba označiti, da vodi od tu cesta tudi v Liščjače, v Njivo in Osojane.

Konzorcij za vzdrževanje cest je poskrbel, da so se zadnje čase popravile tudi nekatere ceste in je tudi že pripravljen pesek za posuti ceste. Pri tem delu je zaposlenih več delavcev.

SEČNA GOZDA V CRNEM POTOKU

V občinskem gozdu Crni potok so te čini pričeli z zaznamovanjem dreves, ki jih bodo posekali. Kakor pravijo bodo posekali okrog 10 tisoč presežnih metrov bukovih drv in tisoč kubičnih metrov gradbenega lesa.

Pomladi bo šla sečna omenjenega gozda na dražbo in bo prodana tistem, ki bo nudi najboljše pogoje. Občinska bilanca, ki je zelo pasivna, si bo mogla tako znatno pomagati, vrsta brezposelnih delavcev pa bo dobila delo:

DELA NA PLANINI KOT

Pretekli teden so pričeli popravljati planino Kot, kamor gonijo naši ljudje v poletnih mesecih past živino. Delo je prevzela delavska zadruga iz Alessa v Karniji in bo verjetno končano prihodnjem podladi.

Ureditev te planine je za naše ljudi velikega pomena, ker bodo mogli odslej pošiljati na pašo znatno večje število živine.

Otvoritev materinske šole
ONAIR v Osojanah

Pretekli teden so se po dolnih počitnicah v naši vasi zopet odprla vrata materinske šole ONAIR. Letos je vpisanih v to šolo kar 43 predšolskih otrok. Starši so sicer zadovoljni, da bodo odslej lahko bolj brezskrbno opravljali svoja dela, ker so otroci na varnej, a po drugi strani jih tare spoznanje, da se bodo ujihovat malčki odtujili sladki materini besedi. Dobro vedo, da so oblasti ustanovile to šolo ne zato, da bi olajšali breme staršev, ampak da bi s tem pripravili pot za nadaljnje raznarodovanje. Mi Rezijani se zavedamo tega in zato se bomo še bolj odločno borili za doseganje šol v materinem jeziku, ki je prvi predpogoj, da ohranimo dedičino naših prenikov katero smo dolžni čuvati in braniti.

CESTNA NESREČA V RAVENCI

Zaradi oblega peska, ki je nasut na cesti, ki vodi v Ravenco je prišlo pretekl teden do cestne nesreče, ki bi imela lahko hujše posledice. Gospod Butolo Dante, ki se je peljal s svojim prijateljem na zadnjem sedežu motorja je namreč na nekem ovinku zaradi peska odletel s sedeža na tla in se močno ranil v čelo. Zdraviti se bo moral najmanj meseč dni.

NAPEJAVA TELEFONA V STOLBICI

Končno se nam bo vendarle izpolnila davna želja, da bo naša vas dobila telefon. Prav v teh dneh je povedal naš župan, da so mu sporočili iz Vidme, da bodo v drugi polovici tega meseca pričeli z napeljavo telefona v naši vasi.

Upamo, da bodo prihodnje leto napeljali telefon tudi v ostale vasi naše doline.

OBČINSKA ZDRAVNIŠKA SLUŽBA

Zvedeli smo, da je sedanj začasni zdravnik g. dr. Giovanni de Cesare dobil natečaj in tako postal naš občinski zdravnik. Mi smo zelo veseli tega imenovanja kajti dr. de Cesare je zelo priljubljen med našim ljudstvom in je marškomu rešil življenje. Želimo mu, da bi se tudi v nadalje počutil dobro med nami.

...

Naznanjam, da je sedanja babica gospa Argentina De Campo vdova Butolo dobila natečaj za novo službeno mesto v Caneva di Sacile. Na njeno mesto je občinska uprava imenovala začasno babico g. Terezino Cusina iz Treppo Carnico.

KRAVA SE JE UBILA

Bratje Madotto iz Osojan so utrpljali znatno škodo, ker se jim je ponesrečila krava. Krava je padla v prepad v gorah in sicer v kraju Niščič. Žival je bila vredna okrog 100 tisoč lir.

IZ NAŠIH
VASI

FOJDA

Zgraditev kamunskih cest

Ministerstvo za delo je dodelilo našemu kamunu 4 milijone lir za zgraditev cest, ki boju vezale gorske vasi z dolino. Djelo bo preuzele kamunski pogodobovalni center in dodeluci boju plačani kot ponavadi: 500 lir tisti, ki niso poročeni, 600 lir tisti, ki so poročeni.

POPRAŠEVANJE DJELUCEV
ZA FRANCIO

50 dodeluciu iz našega kamuna je bilo zbranih od francoske komisije za jih poslat na djelo u Francijo. Dodelunci kontrakt pravijo, da je dobar, ker usak dodeluc bo zasluzil po 40 taužent francoskih frankov (60 taužent lir) na meseč. Poleg tega boju imeli tud družinske doklade (assegni famigliari) takuo kot jih imajo francoski dodeluci. Dodeluci boju zapustili domuove parve dni otuberja.

AHLEN

Seja kamunskega konsejà

Pretekli četartek se je zbralu u Ahtne naš kamunski konzej, ki je med drugim tuole razpravljau in skleniu: določil so zemljišče na katjerim boju nardili djeulosko hišo INA-casa; imenovalo so nove revizore za račune (revisor dei conti) za ljetu 1953-54; prispevki za napeljat telefon u Rekluž, ki znaša en milijon lir; imenovanje nove komisije za votacioni kamunal.

MALINA — Na zadnjim kamunskim konsejju so sklenili, da boju kupil kos zemlje za povečati naš semetjerih. Tuo je bluo rjes potrebno, zaključne ljete njesmo vjedli kam pokopevat naš mrlič, ker je te stari semetjerih preveč napounjen.

SUBID — Kamun je dau za popravitev, ki pelje u našo vas nekej cementar na zatuot se trošamo, de u kratkem bo naša cesta popravljena. Potrebno bi bluo tud, da se potrosi po njej tud kej pjeska, zak na je usa razrita.

SV. PETER SLOVENOV

Uprašanje šempeterskega okraja

Kar so italijanske oblasti odločile, da se razpusti enkratni šempeterski okraj (distretto), je naš kamun utarpeu veliko gospodarsko škodo. Do takrat so imeli u Sv. Petru sedež uši okrajni oficini in naša vas je bila zatuot središče kamor je zahajalo an se zbjeralo slovensko ljudstvo useh osmih kamunov Slovensčine. Iz tega muore usak človek zastopil kaj gospodarskih koristi je imjelo naša vas.

Jasno je, de so razpustili naš okraj zatuot, de so uničili en slovenski okraj, de bi ga potle buj lahko raznarodil. U tjem pogledu se jim sevjeje nje posrečilo, občutil pa smo veliko gospodarsko krizo. Oštarije an butjehe so na primer občutile veliko škodo, ker uso targovino an promet je potle potegnu nase Cedad, kamer so priključili useh osam kamunov enkratnega šempeterskega okraja.

Donás, ko so se cajti spremenili an vičimo možnost, de lahko zahtevamo, de se nam povarnejo stare upravne jurisdikcije, bi bluo prou, da bi se u Sv. Peteru ustanovil tak akcijski odbor (Comitato d'azione), ki bi nardili use potrebne korake za prit do naših ciljev. Sigurni smo, da bi naši ljudje tisto iniciativu usi sparjel, ker jim nje prou, de muorejo bit odvisni od Cedada, ki je deleč od Sv. Petra 7 kilometrov an tam se tud guori u jeziku, ki nje naš.

Na tisto iniciativu bi imjelo dužnost pristat najparvo naše kamunske uprave, a ker vjemo u kajsnih rokah so, ne muoremo od njih bogvje kulko pričakovat. Naši sedanj kamunski poglavavarji so slijepo orodje u rokah demokracije kristiane, ki se na use viže trudi, de bi razkosili upravno enotnost naših dolin z naminom, de bi jih buj lahko raznarodili.

Povrh tega vjemo, de se je pred nedougnim cajtom mislilo ustanovit u Sv. Peteru »Skupnost« (Comunita), ki bi združevala use naše kamune, kakor na primer u Karniji »Comunità Carnica«, ki ima svoj sedež u Tolmeu an ziržuje use karrijske kamune. Ideja je dobra, a trjeba je mislit, de se muora prej

TAJPANA

Pred ljeti vasi našega kamuna nješo be use povezane z raunino s korjero. Korjera ne táboto vozila koj od Debeleža naprej. Potém, progres an nou državni kunfin so situacion spremenili an korjera ne začela vzciti do Tipane an Platnišča. Ma o ostaja simpri Prosnid uvašje. Prosnidčani no nješo majednega sredstva, ki o jih veži z našim kamun-

GORJANI

nom. Oni no muorejo simpri se obarniti prout Ahtnu s katjerim so povezani s cesto.

Zatuo ljepo to bi tjelo beti, ki korjera na začni voziti do »Ponte Vittorio« od koder so Prosnidčani oddaljeni komaj četart ure hodá. Ce to bi se tuole organiziralo, težnje po odcepitvi iz tipanskega kamuna Prosnidčanu ne bi tjele zmajsati. Potém naj bi naš kamun začeu se interesirati za zgraditev cestje od Prosnida do »Ponte Vittorio«, saj na je že na pou nareta. Takoviš use na-

...

še vasi no bi tjele beti med njemi povezane s cesto an s korjero. Prosnidčani no će simpri mjeti buj bliz Tipane koj Ahten an kar na bo ta cesta nareta, korjera na cé morjeti brez težau voziti usi dan namjesto trikrat po tjedne teki anjelé.

To se kapí, ki za take reči no muorejo se interesirati še judje, zak brez njih pomoči to ne bo morlo maj ne narditi. Na može, ki ve mamóta na kumune ne moremo dosti čakati, saj ve vidimo kuo no djelajo an kuo so nardili tu osam ljet. Dan jasen dokaz to je se te, ki nješo maj se interesirati za narditi dan kilometer cestje u Prosnide.

TORJAN

Za nadaljevanje gradnje
vodovoda

Za nadaljevanje z delom za gradnjo novega kamunskega vodovoda, je naš sindik dau vjedit, de cesta, ki pelje od

PODBONESEC

Raziskovanje Landarske jame

le še cestje an bogve kedaj jim jo boj nardil, ker so tiste male vasice an precej u zakotnim kraju.

ZA RAZVOJ TURIZMA

Zadnja ljeta je paršlo na Matajur več juških ljudi na izlet, poljete u hladno sjenco, pozim pa se smučat. Ker jih je bluo ljetos več kot druga ljeta, mislimo, de jih bo nimar več an zatuot je trjeba gledat, de se nardi kej kar bo še buj potegnilo ljudi.

Ker je Matajur edan narljeuših krajou u bližini Vidme, Gorice an Trsta za se smučat, bi dosti pomaglo, če bi se zgradil kajšen hotel ali planinska koča (Rifugio Alpino). Naše gostilne ne muorej sprejet goste za spanje an tudi jim ne nudijo dobre postreže.

Zainteresirani bi lahko zaprosil za posmoč per gradnji hotelou al podobnih ustanou par »Ente Ecomia Montana« an »Ente Provinciale Turismo«, saj je znano, de governo pride u takih primjernih na pomouč.

GRMEK

Dva otroka hudo ranjena
od bombe

Pretekli teden ko sta šla brata Krajnik, eden star 10 ljet an drugi šest, po drva u bližni gozd, sta zagledala u enem garnu ročno bombo. Ker nista vjedala kaj je tuo sta jo pobrala an se z njo začela igrat. Bomba, ki je hitro eksplodirala je oba puobča močno ranila. Desjetletni Pio je dobiu hude poškodbe u trebuhi an mu je odneslo parste oben rok, šestletni Jožef pa je bio lažje ranjen po uset telesu.

Na kraj nesreče so hitro paršli ljudje an karabineri, ki so poskarbelj, de so ponesečene otroke peljal u čedždski špitau. Stanje Pia je zlo resno, dočim se bo muor Jožef zdraviti mjesac dni.

DREKA

Umrù je na pogrebu svojega
parjatelja

Kar je šu Krajnik Jožef, star 83 ljet, iz Krassi pri Dreki, na pogreb svojega vaščana, ki je bio njegov velik parjatelj, mu je bluo takuo hudo za renkim, de je u cjerki med pogrebnimi funkcijami, od žalosti umr. Ljudje, ki so bili u cjerki so spava misli, de je starčku postalo slabo an so klicali zdraunka, ki je ugotovil, de je umr za sarčno kap, ki mu je najbrže paršla zavoj žalosti.

Sečna gozda na prodaji
za Kolovratom

Naznajmo, da je na prodaji sečna gozda, ki je za Kolovratom an ki je last kaumnou Jugoslavije, ki mejijo z Dreko. Takuo tud ljetosno zimo boju tam skeli darvá, kot lansko ljet.

Pru bi bluo, de bi kajšen naših dočinou tuo kupiu, takuo bi imel dosti naših djelecev djelo. Še bujš bi bluo, če bi se naši dodeluci zdržali u eno koparitivo an sami preuzele sečno tistega gozda. Takuo bi dosti vič zaslužil.

Z A N A Š E D E L O

Hljeu an živina u jeseni

Kakuo se sušijo zajčje kože

Kar se zajca ubije an odere, je trjeba s kože pobrat tud' mast. Tisto djelejo je trjeba nardit kadar je še koža fršna an je narbuojs, de nucate gorak nuož al pa de tuo djeleje z rokami. Nekatjeri par nas kožo napounejo s slamo an jo takuo sušijo. Tuo nje prú, ker se koža previč stisne, naguba an zaviha na robnih. Ker nje zadost nategnjena tud rada gni, posebno tam, kjer se je darži kajšen košček mesa al masti. Prú je, de se kožo nataknec na daščico. Nardi se takuo, de je dlaka znotraj. Par nategovanju je trjeba gledat, de se ne nardijo gube, ker tam rada dlaka proč pada kar je suha.

Kožo pa lahko tud prerježete po trebuhi an jo potlé napnrete na dasko z dlako na znotraj. Zabiti jo je trjeba na robnih z žebli potlé pa kožo malo uzdignit, de bo paršu ajar tud spuodaj, de se takuo buj nitro suši.

Napete kože obješte na zračen, vetroven prastor, ki je zavarovan od sonca. Če jih buoste dal sušit na podstresje (čašč) muorate gledat, de jih ne pojedo niši al podgane. Kožo se ne smije sušit blizu ognjá, ker ratajo tarde an nješo vič dobre. Na zraku (ajarju) se kožo pošušijo u tren do štirih dneh.

Vjedit muorate tud, de pitari zajci njemajo goste dlake, ker so preveč debeli an se zavoj debelosti nimar skubi. Tisti, ki redijo zajce zavoj kože jih zato ne smije fuotrat s takimi rečmi, ki debelijo.

U jeseni naj se zajce večkrat pokartači po diaki (dobra je tista krtača, ki se jo nuka za konje), de spade proč martva dlaka an de se masjera koža. Narbuojs kože za strojiti so jesenske an zimske.

Bruceloza ali Bang-ova boljezen par živini

Tuo je tista kužna boljezen, ki stor, de krave považejo, kar so 6 do 8 mjesec breje.

Zdrave krave ušafajo tisto boljezen ponavadi če jedo okužen (infetan) fuotar ali če grejo h boucnemu juncu. Inkubaciju (cajt od infekcije dok se parake boljezen) je od 14 do 180 dni. Parvi znak boljezni je visoka temperatura an považenje. Bacili, ki storijo pourejti so u maternici an u teletu samem. Če krava považe zguoda, je telé martvo, de pa považe u zadnjih tedenih brejasti se rodí telé živo, a pogine čez par dni. Če se taka krava hitro otrjebi od posteljice (placenta) iz maternice ponavadi ozdravi, a kar je breja spet považe. Dostikrat pa pride, de se uname (in-

Gonite živino past buj dougo cajta ki muorate dok so ljepi dnevi. Hljeu naj bo numar čist an zračen. Kadar muora živina ostat u hljevu, ji muorate dajat več ku muorete zelenega fuotra, de se takuo špara s senom za zimske mjesce. Od cajta do cajta dižinfetirajte hljeu pruot raznim boljeznim an mrčesu (bouhe, uši, komarji, muhe itd.). Dobri dižinfantati so vodna raztopina modre galica (sulfato di rame) 2 do 3% al pa navadna soda 5%. Tisti raztopini parmešajte še 1% DDT raztoplilivega preparata. S tem dižinfantom špricajte v hljeu z navadno pumpo za vinjike špricat.

Stare praseta fuotrajte z ostanki krompirja, z bjetulu, z djeteljo an drugo zelenjavjo. Tistem fuotru parmešajte malo sjerke moke al pa olnatih tro-

pin. Praseta an tud drugi živini ne pozabite parmešat fuotru klajnega jappa an drugih mineralnih soli. Kadar kupujete otrobe, moko an drug redilen fuotar gledejte, de nješo tiste reči po kuarjene, ker živini lahko nardijo več škode kot dobro.

Krompirjevo listje kot fuotar

Krompirjevi listi an zelena steba nješo prou dobra za fuotar, a dostikrat ga kmetje useglj dajejo živini. Krompirjeuka nje škcdljiva, ce se listi še lepo zeleni, kar pa proč padajo je bujoš jih ne dajat živiri, ker je težka za prebatit an ima u sebi tud strupene snovi. Ce se daje kravi več kot deset kil krompirjeuke na dan, njema dosti mljeka. Ce misli

useglj kajšen fuotrat živino s krompirjeuko, naj jo prej dobro posuši, a ne na tleh, ker se razvije gniloba an ta škoduje živini. Ce fuotrate s prou posušeno krompirjeuko, jo muorate prej dobro zrejat an je ne dat usaki kravi več kot 4 do 5 kil na dan. Krompirjeuko na katjeri je biu koloradski hrošč (dorofra) an ki ste jo škropil ne smijete dat živini, ker je za fuotar strupena.

Vino v Ameriki

V ZDA (Združenih držav Amerike) pijejo danes mnogo več vina kot pred zadnjo svetovno vojno. To je posledica dejstva, da je bilo mnogo ameriških vojakov v Evropi, kjer so vino okusili. Ko so se vrnili domov se niso odrekli navad, katerih so se navzeli v Evropi. Ker je domača proizvodnja vina neznatna, je začel v zadnjih letih naraščati uvoz evropskega vina.

V ZDA pripravljajo vse znane evropske znamke vin. Tačo dobis ameriškega Tokajca, Chianti, ameriškega burgunca, Porto in celo šampanjca, a ta vina niso niti v sorodu z enakolimenskimi evropskimi znamkami.

TRGATEV

Bliža se targateu (bandima) an zato je zadnji cajt, de se očistijo sodi an drugo orodje. Trjeba je tud dizinfetirat kljet. Usnjem je znano, de se vino rado nauzame duha an savorja od reči, ki pridejo u dotik, zato je trjeba gledat, de je use čisto.

U parvi varsti je trjeba gledat, de so sodi čisti, tuo se pravi, de ne smije imjeti nobednega duha an nobedre stare čarne krošte, ker vino potegne nase tud barvo.

Kako se perejo sodi

Natočite u sod za eno desetino prastoja marzle vode an varžite notar malo drobnih kamančkou, ga zaprite, potle pa vajajte sod sadá na eno an potle na

drugo dnó. Potle odlite vodo an nalite drugo an tuo djelajte tekaj cajta, de bo voda popounoma čista an brez lobednega savorja (okusa). Ce je pa blu sod dougo cajta prazan an je biu tud večkrat zveplan, ga je trjeba umivat z vrelo vodo, katjeri se zmješa malo sode ali nauzane soli. Kar buosta spustil vodo iz soda, ta muora bit še gorká.

Ce mislite sod od črnega vina nucat sadá za bjelo vino ga muorate umivat tekaj cajta z vrelo vodo an sodo, dok ne bo voda čista. Ce pa se ne muore pru dobre umit sod od črnega vina, je trjeba uzet von dnó an ga dobro dargnit s kartajo an vrelo vodo u katjeri je sode. Potle naj se umije sod še z marzlo vodo. Tud ce je sod plesniu, je trjeba uzet von dnó an ga dobro dargnit. Ce je pa plesnoba ratale že siva al zelena je trjeba uso plesnobo odpraviti s strugalom (raspa) ali z obličem (pialla). Sod u katjerem je biu kis (ažejd) nje dober za vino, ker bi postal kislo.

Trjeba je dobro očistit s sodo an vrelo vodo tud milin za grozduje mljet, stiskalnico an use posuode, ki pridejo u dotik z moštom. Željezne parti je trjeba namazat z lakov (vernice), ce pa tiste ga njemate, proč spravite samo arjo an remažite tiste kraje z nauzanim ježilnim oljem.

Parprava klijeti

Tud klijet je trjeba pravilno parpravit. Proč je trjeba nest use prazne sode an druge reči, ki se ne nucajo, potle je trjeba use zidove an strop (sofit) pobjetit z japonskem. Očistijo naj se tud podstauki, kjer stojijo sodi. U tistem cajtu je trjeba klijet tud prezračiti, de ne bo smardjela po plesnobi al po kej drugem, ker se vino lahko nauzame tistega duha.

pridem!... Kaj mislio doma, ker me ni?... Ko bi vedeli!...«

To je gledal pred se. Bila je že noč. V dolini se je tu in tam po raztresenih hišah začelo svetlikati. Psi so lajali in neki pijanecc je hripcavo pel. Drugace ni bilo slišati. Mesec je vzhajal izza goric.

»Doma so okoli ognja. Čakajo, vzemirajo se... A kaj morem?... Srce mi poči prej, nego pridem domov!... Ah!... kdaj pridem?... Ali pridem nočoj?...«

Silen nepokoj in grenka žalost sta ga obhajala. Neprestano je misil na svoje in topla ljubezen do njih mu je nenadoma vzplamela v srcu. Zasmilila so se mu otroci, zasmilila se mu je žena, zasmilila se mu je živina, zasmililo se mu je polje... Nazadnje se je sam sebi smilil.

Nakrat se ga je lotila zavest zapuščnosti in osamelosti. Lahek čut sebičnosti in nevočljivosti mu je švignil mimo duše in se zaletel v nežno razpoloženje do domačih. A šlo je mimo brez sledu. Nekaj vsega drugrega mu je valovilo po duši. Zastrašena domišljija ga je begala in motila.

»Kaj če umrjem na poti? Moj Bog! Odpusti mi moje grehe!«

Ustrašil se je misli, ki mu je pafia v glavo, in srce mu je zaropotačo v prisih. Stresnil se je, zajeknil in se zopet prikel za srce. Buljil je zmedeno pred se, a video se mu je v mraku, kakor da bi vse

Prav takrat je tata vendar začel ležti

»Kaj bo z mano! Kaj bo z mano? Kam-

usegih kajšen fuotrat živino s krompirjeuko, naj jo prej dobro posuši, a ne na tleh, ker se razvije gniloba an ta škoduje živini. Ce fuotrate s prou posušeno krompirjeuko, jo muorate prej dobro zrejat an je ne dat usaki kravi več kot 4 do 5 kil na dan. Krompirjeuko na katjeri je biu koloradski hrošč (dorofra) an ki ste jo škropil ne smijete dat živini, ker je za fuotar strupena.

Vino v Ameriki

V ZDA (Združenih držav Amerike) pijejo danes mnogo več vina kot pred zadnjo svetovno vojno. To je posledica dejstva, da je bilo mnogo ameriških vojakov v Evropi, kjer so vino okusili. Ko so se vrnili domov se niso odrekli navad, katerih so se navzeli v Evropi. Ker je domača proizvodnja vina neznatna, je začel v zadnjih letih naraščati uvoz evropskega vina.

V ZDA pripravljajo vse znane evropske znamke vin. Tačo dobis ameriškega Tokajca, Chianti, ameriškega burgunca, Porto in celo šampanjca, a ta vina niso niti v sorodu z enakolimenskimi evropskimi znamkami.

Kup na debelo

ZIVINA ZA ZAKOL	Po kg.
Krave	L. 215 do 230
Voli	» 240 » 250
Jenice	» 245 » 260
Ovce	» 150 » 160
Koze	» 90 » 100
Praseta	» 280 » 310
Teleta	» 375 » 430

ZIVINA ZA REJO	Po glavi
Krave mlekarice	L. 135000 do 170000
Jenice breje	» 135000 » 170000
Junci	» 120000 » 135000
Praseta (12-20 kg)	» 4000 » 5500

PERUTNINA-ZAJCI-JAJCA	Po kg.
Kokoši	L. 550 do 600
Piščanci	» 625 » 675
Race	» 500 » 550
Purani	» 500 » 550
Gosi	» 400 » 450
Zajci	» 250 » 270
Jajca (usako)	» 29 » 30

ZITARICE	Po kuintalu
Ušenica	L. 6630 do 6800
Sjerak	» 6250 » 6600
Ušenična moka (0)	» 8950 » 9050
Sjerkova moka	» 7000 » 7300
Ušenični otrobi	» 3900 » 4100

GRADBENI LES	Po kubičnem m.
Bukovi hldi	L. 15250 do 16500
Orješčni hldi	» 18750 » 20250
Čerješnji hldi	» 17000 » 19000
Smrkovi hldi	» 15000 » 16000
Jesenovi hldi	» 19000 » 20000
Borovi hldi	» 11500 » 12500

DRVA	Po kuintalu
Bukova (suhe)	L. 915 do 980
Bukova (surove)	» 800 » 850
Meh	

Usakemu to kej manča

Dan bót e bi 'dan te na smart bolan. Majedna medžina na mu nje pomagala an mjedihi so mu povjedali, ki on će prece umrjeti. Parši so paj može sapjenti an so konsejali: »Obrjesti to mā človjeka, ki to mu ne neč manča na svjetu. Re naj oblječe srakico tega človjeka an sobeto on će beti zdrōu.«

Sobeto so poslali po usjeh krajah hledat takega človjeka, ki ta na svjetu to

mu ne neč manča. Hodili so po usjeh krajah, dolinah an planinah, a njeso morli obrjesti človjeka, ki o bodi popunoma kontent: temu te mančalo tuo, drugemu te mančalo to druge, zatuo usakemu te nekej mančalo za beti popunoma kontent.

Nazadnje so vidali tu nej oštariji 'dneča moža, ki e piju an čantou an bi dobré voje. Uprašali so ga, kako to je tuo, ki o je itako dobre voje. On e paj zauriskou, udaru s pestjo po tauli an džau: »Kako njemam beti dobre voje, če ta na tjelem svjetu to me ne neč manča!«

Možje so b' tega človjeka kontenti an so mu džali: »Poj z nami pred reja, bogat boš!«

Kontenti mož e jim paj rišpondóu: »Zakuo bogat, ja sem žež rat bogat; ne grem.«

Močno so muorli se truditi za spraviti tega mož pred reja, ki e žež umjeru.

Sobeto slječi srakico! so usi uáj siliti. On e pa jih kar debelo gledu an kimou z glavo. »Srakico dou, skrasico dou od sebe, slječi srakico!« so usi se derli.

Usi so rešitali z ustami odpertemi, za-

tuo ki mož o nje móu srakice. Re e muoru žalostno umrjeti. To nje človjeka, ki bi mu ta na svjetu neč ne mančalo.

Lejon an miš

(U terskim dialetu.)

Dan bót ne paršlā miš lejónu ta med parkje an lejón e jo tóu sobeto snijesti. Mišica ne se obarnila prout lejónu an ga prosila: »Jo te prejám, ne stuoj me snjesti, boš vidu, ki ti čon 'dan dán pomagati. Lejón e se jej posmeju an džau: »Kako boš ti boga mišica pomagala lejónu, ki u je najbuji močan od usjeh beštej. No, zatuo k' te itako ljepo uprašaš, naj bo.« An lejón e pustou mišico.

Drugi dan e se lejón ujé u nastavje no mrježi an o se nje moru liberati. Buj e se premjetu buj e se notre zaplje-

tu. Bliz ne paršlā mišica an ne vidala lejóna tu mrježi ujetega. Nahordala ne se, ki ne mu obežala, ki na mu če 'dan dan pomati an zatuo ne tjeta daržati besjedo. Parbižala ne se h mrježi, prejeda uárvi an lejón e bi liberan.

Furbasti kumet

Enkrat je kmét zagledu u garmu zajca, ki je spau, an je jáu: »Le počaki! Sadá puojdem počas h tebi an te ujamem. Poté te prodam an si kupim kakuoš. Kakuoš bo nosila jajca, jest jih bom prodaju an šparu sude. S tistimi sudi an s tistimi, ki jih udobim, kar prodam še kakuoš, bom kupiu kozó. Tista bo imjela kozlič. Kozó an kozliče prodam an bom kupiu mladega konjiča, ki bo rastu an postu konj. Skoču bom na konja an ga bom jahu veselo po cjesti

Kar je tuo mislu je začeu djelat ku konj an tenčas se je zajo zbudiu an uteku.

Kar so ljudje zlo dugo živjeli, so u starih cajtah ukuazal, de je trjeva stare ubit, kar njeso imjel več muoč za djelat.

Biu je pa 'dan sin, ki je imú zlo rad sivega očeta an zatuo ga nje teu ubit ampak ga je skriu pod sod an mu poskriuš nosu jesti.

Kraj tiste dažele je teu poročit svojo hčer z najbuji modrim puobom an zatuo se izmisi tri uganke. Parvikrat ukaže usjem puobom, ki so za ženit, de naj se zberejo prej ku sonce ustane na visokem hribu an duo zagleda parvi sonce, ki ustaja, ugane parvo uganke.

Prej ku gre sin, ki smo prej povjedal, na pot, upraša skritega očeta za svet. Oče mu porčé: »Ljubi moj sin! Kar prideš na tisti krej, boju usi puobi gledali tje, kjer sonce ustaja, ti pa se obar ni prut najbuji visokemu hribu an, kar sonce varže na njegou varh parvi žarek, reč: Kraj glej sonce!«

Kakor je starček povjedu takuo se je tud godilo an kraj je biu kontent. Potlé je kraj dan drugo uganke, de je trjeva priti pred kraja ne obut an ne buos. Tud sadá oče porčé sinu kakuo muore nardit. Kadujo mu je, de naj proč izaume podplate od svojih čerevjeu, de buosta noge obute an spuodaj buos.

Kar pride puob pred kraja mu ta porčé: »Dobro, dobro, ti si moj sin, že

drugikrat si uganu moje misli.«

Sadá jim kraj da trečo uganko an porčé, de bo imú njegovo hčer za ženo tisti, ki bo imú za klobukom najljeuso rozo.

Sin gre hitro uprašat očeta za svet an ta mu porčé de je najljeusa roza ušenči klas.

Kar pride tisti dan so šli usi puobi pre kraja usak s svojo rozo. Kar zagledajo de tisti puob ima ušenčni klas za klobukom se mu usi smejejo. Kraj že od čelec vidí med puobi tistega s klasom, stopi h njemu an mu porčé: »Ti si moj zet, ti si moj vredni naslednik. Je nje na svjetu ljeuše rože kot ušenčni klas. Potlé se kraj obarne prut puohom an tim povje: »Kadar je ušenica zdrjela smo narbuji vesjeli an kar iz ušenčne moke parnesejo na mizo gorko pogáčo, diši buj lepuo kot usaka druga roza. Tiste rože pridno sadite!«

Sadá upraša kraj sina: »Sinek muod od kuod u tebi takuo velika modruost u tvoji mladosti? Puob se prestari, ke ne vje kaj bi povjed, a potlé porčé usegih: »Sveti kraj, povjedu bi, pa se bojim, de bi me štrafu.«

»Ne buj se, mu kraj parjatelsko porčé.«

Puob je povjedu kraju, de je skrit sivega očeta pod sod an tist ga je nimar učiu an mu dajau dobre nasvjete an de takuo je mogu rešit tri uganke.

Kraju pridijo suzé u oči, kar čuje, de je ta sin takuo ljubu sivega očeta an mu porčé, de ga imá sadá se buj rad. Kraju porčé tud, de je začeu spoznat, de so modruost, nauki an skrušje ta starih potrebine, čeglih njeso več za djelo. Tukrat je tud ukazu: »Spoštujte stare ljeudi! Sinovi skarbite za svoje, starše rulažno an ljubeznivo do zadnje ure njihovega življjenja.«

UGANKE

U goró gre, damú gleda; damú gre, a goró gleda. Kaduó? (Ruh na kozi)

Je 'dna rječ, ki raste, nekatjeri ljudje jo imajo zlo radi, a jo glih tisti žegej. Kaj je tuo?

Kaduó cjele ljeto bere? (Berak)

Kaj leti brez nog an pjernic an se sirkul ne varne?

(Cirk)

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir

Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Za naše mlade bralce

Ta stari največ vjedò

Buoh an kraj Matijaž

(Prauca u podbonješkem dialetu.)

Gaspud Buoh je blu dnu diki kraja Matijaža 'dno peščico soli; dika je osilila močnik an ga je dala kraju Matijažu. »Aja kuo je dobar, ká si ložla notar!« je uprašu kraj Matijaž. »Sú, mu je odguorila oná. »Kaduó ti jo je daju je uprašu kraj. »Gaspud Buoh,« je odguorila oná. »Tec za njim an prosi ga, de naj ti je da še; uprašaj ga tuđe kje jo je ušafu.«

Dika je teklá za Buogam an ga je uprašala, de kje jo je ušafu. An Buoh je odguoril: »Je imam cele bregi!«

An dika je takuo povjedala kraju Matijažu, de je ima cele bregi; an kraj se je razsardui an je jau: »Kje ima Buoh breguove? Al' njeso usi breguovi muoju!«

An potád je začeu zbjerat sudate an brusit sable an se parpraujat na uojskó prout Bogú. Buoh pa je mijerno stau an se mu snejau.

Kadar je imeu use parpraujeno, kraj Matijaž je jau Bogú: »Alé, kje imas sudate, de bomo vidli čji so breguovi!«

An takrat Buoh je samuo magnú s parstam, an se je zablisknilo od konča do kraja sveta, an je parvikrat odkar je svjet, takuo strašnózagarmielo, de usa zemja se je stresla, an Matijažovi sudate so se takuo prestrašili, de so upili: »Breguovi pokrita nas!« An breguovi so se zasul an pokril Matijaža an njega sudate.

SIMON GREGORCIĆ:

VESELI PASTIR

Zakriviljeno palico v roki,
za trakom pa šopek cvetic,
ko kralj po planini visoki
pohajam za tropom ovčic.

Saj tukaj na sončni višavi,
le sam sem, le sam gospodar,
živejem po pameti zdravi,
za muhe mi ljudske ni mar.

Nikomur tu nisem na poti,
na poti ni meni nikdo;
kdo čisto veselje mi moti,
kdo moti živiljenje mirno?

Ne, palice svoje ovčarske
za žezlo kraljevo ne dam,
in rajži ko krone cesarske,
cvetice na glavi imam!

Nikdar ne zmrači se mi čelo,
nikdar ne stemne se oči,
in pojem in ukam veselo,
da z gore v goro se glasi.

Naj drugi okoli po sveti
si iščejo slave, blaga;
jaz hočem na gori živeti,
tu sreča, tu mir je doma.

Za čredico krotko popeval
bom pesmice svoje sladke,
dolincem glasno razodeval,
kar polni mi srečno srce.

Ljudska pravca: Kaznovana nehvaležnost

rešen. Ko je volk na svobodi se zažene proti svojemu rešitelju in ga hoče po-

žreti. Na strečo pride mimo lisica in kmet ji pove o volkovih nehvaležnosti. Da bi

lisica znala razsoditi kdo izmed obih ima prav ukaže, da naj volk še enkrat poka-

že kako ga je kmet skril v vrečo. Volk zlezle zopet v vrečo in kmet jo urno za-

veže in tolče neusmiljeno po volku kler ga ne ubije.